

Філософія

УДК 316.324.8:004]:17

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19229228>**Занепад «людини приватної» в цифровому просторі: етичні та правові
зсуви «капіталізму стеження»****Олена Чикало,**

аспірантка кафедри філософії,

Національний технічний університет України "Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", Україна,<https://orcid.org/0009-0003-4644-3165>**Прийнято: 06.03.2026 | Опубліковано: 26.03.2026**

***Анотація.** У статті досліджуються глибокі структурні трансформації публічної та приватної сфер крізь призму концепції «капіталізму стеження», розробленої американською дослідницею Шошаною Зубофф. Дослідження простежує еволюцію її інтелектуального шляху: від ранніх досліджень, присвячених автоматизації праці у 1980-х роках, до сучасної масштабної критики цифрової економіки. Основну увагу приділено детальній реконструкції бізнес-моделі корпорації Google як першовідкривача стратегії вилучення «поведінкового надлишку». У роботі досліджується, як технологічні гіганти трансформували приватний людський досвід у безкоштовну сировину для виробництва прогнозних продуктів. Висвітлено етичні та соціальні виклики, пов'язані з порушенням права на прийняття рішень та формуванням тотальної системи цифрової інструменталізації.*

Методи. У дослідженні уточнюються базові дефініції приватного та публічного, сформульовані визначними знавцями дискурсу Модерну, такими як Ганна Арендт, Річард Сеннет та Юрген Габермас. Їхня теоретична експлікація слугує діагностичним інструментом для пояснення специфіки структурної трансформації, що відбувається в логіці капіталізму стеження, де традиційний «притулок» приватного життя фактично ліквідується.

Метою статті є філософський аналіз механізмів функціонування наглядного капіталізму через дослідження еволюції компанії Google як глобальної структури, що капіталізує приватність користувачів.

Результати. У дослідженні зроблено висновок, що здійснюється фундаментальний зсув сфер приватного та публічного в контексті трансформації механізму накопичення капіталу у формі капіталізму стеження. **Висновки.** Дослідження етичні та правові наслідки зміни балансу приватного та публічного в процесі формування механізмів капіталізму стеження, що перетворює ідентичність людини на товар.

Ключові слова: капіталізм стеження, приватне, публічне, цифровізація, мораль, право

The fall of "the private person" in the digital space: ethical and legal shifts of "surveillance capitalism"

Olena Chykalo,

PhD student at the Department of Philosophy,

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0003-4644-3165>

Abstract. *The article examines the profound structural transformations of the public and private spheres through the lens of the concept of "surveillance capitalism," developed by the American scholar Shoshana Zuboff. The study traces the evolution of her intellectual journey: from early research on labor automation in the 1980s to her current large-scale critique of the digital economy. Primary attention is paid to a detailed reconstruction of Google's business model as a pioneer of the "behavioral surplus" extraction strategy. The paper explores how tech giants have transformed private human experience into free raw material for the production of prediction products. It highlights ethical and social challenges associated with the usurpation of decision-making rights and the formation of a total system of digital instrumentarianism.*

The study clarifies the basic definitions of the private and the public as formulated by prominent scholars of Modernity discourse, such as Hannah Arendt, Richard Sennett, and Jürgen Habermas. Their theoretical explication serves as a diagnostic tool for explaining the specifics of the structural transformation occurring within the logic of surveillance capitalism, where the traditional "sanctuary" of private life is effectively eliminated.

The purpose of the article is a philosophical analysis of the mechanisms of surveillance capitalism through a study of Google's evolution as a global structure that capitalizes on user privacy. The study concludes that "shadow" data extraction leads to the creation of a total system of digital control that threatens the very essence of human agency. The ultimate goal of the article is a comprehensive philosophical analysis of the functioning mechanisms of surveillance capitalism by examining Google's evolution as a global structure that capitalizes on user privacy, turning the human future into a commodity.

The study concludes that a fundamental shift is occurring within the private and public spheres, driven by the transformation of capital accumulation

mechanisms into the paradigm of surveillance capitalism. The research examines the ethical and legal implications of the altered balance between the private and public realms during the institutionalization of surveillance capitalism, a process that effectively commodifies human identity.

Keywords: *surveillance capitalism, private, public, digitalization, morality, law, data extraction, prediction products.*

Вступ. Актуальність

Сучасний етап розвитку глобальної економіки характеризується радикальним зсувом сфер приватного та публічного. Деякі дослідники бачать джерела розрізнення сфер публічного та приватного в Античності (Г. Арендт, Р. Сеннет). Очевидність диференціації та навіть інституалізація цих сфер відбувається на початку доби Модерну (Ю. Габермас, Н. Еліас) та в цивілізації капіталізму (Ф. Бродель, К. Поланьї). Пізні форми Модерності характеризуються занепадом публічної сфери у чому згодні більшість дослідників, хоча причини та симптоми такого занепаду для них не завжди однакові.

На новий етап трансформації Модерності, зокрема на баланс публічного та приватного, значно впливає розвиток інформаційних технологій. З появою технологічних гігантів, таких як Google та Facebook, виникла нова логіка накопичення капіталу, яка базується не на виробництві товарів чи послуг у класичному розумінні, а на тотальному зборі та аналізі даних про людську поведінку. Це явище отримало назву «наглядовий капіталізм», а його найгрунтовніший аналіз представила професорка Гарвардської школи бізнесу Шосана Зубофф. Хоча категорії "публічного" та "приватного" детально висвітлені в соціологічному дискурсі, саме філософський аналіз дозволяє

вийти за межі емпіричних даних і розкрити глибинну сутність їхньої взаємодії.

Постановка проблеми. Спираючись на соціологічну базу диференціації публічного та приватного (Джей Блумлер, Соня Лівінгстон), стаття пропонує філософський аналіз механізмів «ліквідації притулку приватного» в архітектурі платформ та їхньої легітимізації через правові практики типу *wrap contracts*. Дослідження спрямоване на з'ясування того, як етична деградація приватності в умовах капіталізму стеження трансформує антропологічну модель суб'єкта, підпорядковуючи індивідуальний моральний суверенітет логіці алгоритмічного контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив цифровізації на баланс сфер приватного та публічного вивчали Шошана Зубофф, Маргарет Радін та Ненсі Кім. В українському науковому дискурсі ці питання висвітлювали А. Карась, О. Єрмоленко, О. Щурко, Д. Чумаков та М. Тур.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, більшість дослідників зосереджуються на політичному аспекті взаємодії держави та суспільства, тоді як вплив цифрових платформ на приватність залишається вивченим недостатньо.

Сучасний науковий дискурс демонструє дефіцит аналізу зв'язку між екстрактивними бізнес-моделями платформ і деформацією механізмів правової згоди, що перетворює автономію особистості на формальну симуляцію. Бракує теоретичного осмислення «приватного емінен-т-домену» як інструменту системного відчуження досвіду та систематизації етичних зсувів від моделі суверенного суб'єкта до алгоритмічно керованої поведінки. Філософська рефлексія цих аспектів дозволяє висвітлити занепад «людини приватної» не як технічну випадковість, а як наслідок фундаментальної трансформації антропологічної моделі в умовах капіталізму стеження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження філософського виміру зсуву у балансі приватного та публічного крізь аналіз механізмів функціонування капіталізму стеження, що капіталізує приватність користувачів.

Розкриття мети дослідження передбачає досягнення наступних завдань:

1. Сформулювати базові структурні трансформації балансу публічного та приватного в реконструкції філософської рефлексії;
2. Виявити специфіку сучасного зсуву у співвідношенні сфер публічного та приватного в контекст формування цифрового механізму капіталізму стеження;
3. Виявити базові характеристики правового та етичного вимірів зазначеної структурної трансформації.

Оптика дослідження спрямована філософську концептуалізацію та розкриття правових інструментів деградації інституту згоди через wrap contracts та boilerplate, що легітимізують системну маніпуляцію особистим досвідом індивіда.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес цифровізації публічного простору є його черговою “структурною трансформацією”, яка викликає бурхливі обговорення. У дискусії про сучасний стан речей Річард Сенет у праці «The Fall of Public Man» висловлює занепокоєння зникненням “домена публічності” (“THE PUBLIC DOMAIN”) через надмірну увагу до інтимності та приватності [11, с.11]. Публічну сферу Р. Сенет ототожнює з республікою в більш широкому контексті, хоча паралелі з Давнім Римом від наводить часто. Республіка це не лише форма держави, оскільки остання редукція передбачає абсолютизацію політичної діяльності. Це дослівно – спільна справа, річ, тобто всі форми відносин між людьми, що виходять за межі приватності: “Res publica загалом означає ті зв'язки асоціації та взаємної

відданості, які існують між людьми, що не пов'язані між собою родинними або інтимними стосунками; це зв'язок натовпу, «народу», політичної спільноти, а не зв'язки родини чи друзів» [11, с.3-4]. Така ситуація принципово відрізняється, на його думку, від сучасного балансу приватного та публічного. Він характеризується суттєвим розростанням приватної сфери.

Якщо в давньоримські часи остання була заснована, перш за все, на “принципі релігійної трансцендентності світу”. Тобто сфера приватного все одно ґрунтувалася на засадах абсолютного. На відміну від цього, сучасна сфера приватності, не передбачає принцип, але “відображення” (reflection), того що є автентичним для наших почуттів. Саме абсолютизація переживань індивіда, культивування нарцисизму, від яких стає похідною сфера публічності, є симптомом занепаду останньої. Занепад в даному контексті означає, що тотальний нарцисизм не може бути підставою до самоствердження суб'єкта. Він губиться в уламках відчуттів, але не може досягнути власної цілісності, як данського філософа Серена К'єркегора.

Річард Сеннет протиставляє своє розуміння позиції Девіда Рісмена, представлені в роботі “Самотній натовп”.

На думку Рісмена, американське суспільство середини ХХ століття переходить від традиційно- та внутрішньо-скерованих типів до «скерованого іншими» соціального характеру, орієнтованого на очікування оточення, масову культуру й потребу соціального схвалення. Відтак приватне життя особистості дедалі більше формується під впливом публічних норм і зовнішніх очікувань [9, с.26].

На відміну від цього, Сеннет акцентує на протилежній тенденції — експансії приватного в публічну сферу. Така ситуація є приреченою на дисбаланс: “Поява сучасної психології, і зокрема психоаналізу, ґрунтувалася на вірі в те, що, розуміючи внутрішній механізм самобутності особистості, без

трансцендентних уявлень про зло чи гріх, люди можуть звільнитися від цих жахів і отримати свободу, щоб більш повно і раціонально брати участь у житті за межами власних бажань. Маса людей як ніколи раніше переймаються своїми особистими життєвими історіями та конкретними емоціями; ця заклопотаність виявилася скоріше пасткою, ніж звільненням” [11, с.5].

Р. Сенет виділяє такі основні фактори, що викликали зміни у розумінні міського публічного простору: воля до формування публічного порядку поступово згасає і людина починає приділяти головну увагу захисту від нього. Таким механізмом захисту від публічного простору Р. Сенет бачить переорієнтацію на сім'ю, що, на нашу думку, є втечею міської людини з публічної сфери в приватну. Р. Сенет наголошує, що сімейні відносини сприймаються як ідеальна модель людських взаємовідносин, яка протиставлялася сфері публічній як морально нижчій [2, с.51]. В результаті виникає “суміш приватного та публічного” при домінації приватного та, відповідно, деградації публічного.

Один з самих авторитетних теоретиків лібералізму Г. Арендт також занепокоєна сучасним балансом сфер приватного та публічного. Її критика впливає з античного ідеалу домінування публічного над приватним, де “просто розрізнення між приватним і публічним відповідало сфері домогосподарства з одного боку, простору політичного з іншого, а ці області існували як різні одиниці, що суворо відокремлюються один від одного, щонайменше з початку античної міста-держави” [4, с.39]. Ойкос, тобто сфера домогосподарювання була прихована стінами дому. В їх потаємності відбувалися такі природні речі як народження, виживання, смерть. Господар домінував над домочадцями: він наказував їм, а вони у німоті корилися йому. Приватне було місцем, тобто простором, в якому за життя належали люди, так само як потім вони належали мовчанню могилі. На відміну від володіння (як

рухомого майна), власність була просторовою, нерухомою сферою приватного. Й сам господар належав дому, не був вільним від приналежності до нього. Східні держави не знали розрізнення приватного та публічного, тому що ґрунтувалися на цьому принципі власності-приналежності, на відміну від грецького полісу чи римської республіки.

Сфера полісного ґрунтувалася на принципі публічності, що передбачав можливість почути і бути почутим, побачити та бути побаченим. Поліс здійснювався у відкритому просторі агори, де панував логос. Останній був словом вільної людини, тобто не наказом (в незалежності від того, хто є суб'єктом або об'єктом наказу), а вільним обговоренням та переконанням. Власник дому ставав по справжньому вільним від життєвих потреб, які були неминучими покликами природи, але пригнічували людський, тобто громадянський спосіб життя людини полісної: “Бути політичним, жити в полісі означало, що всі справи налагоджуються за допомогою слів, здатних переконати, а чи не примусом чи насильством. Примушувати інших силою, наказувати замість того, щоб переконатися, вважалося у греків якби до-політичним способом між-людського обходження, звичним у житті поза полісом, скажімо у поводженні з домочадцями, у сімейності, де глава сім'ї здійснював деспотичну владу, а також у варварських державах Азії, чию деспотичну форму правління часто порівнювали з організацією домогосподарства та сім'ї”[3, с.37]. Публічність полісу не могла подолати підґрунтя приватного простору дому, але височіла над ним.

В пізній Античності та Середньовіччі, з їх монархічними формами правління, політичне не дорівнює полісному. В цьому зазорі виростає соціальний простір. Новий обрій публічного виникає в епоху капіталізму, який розриває зв'язок власності та володіння, на думку Г. Арендт. Головний атрибут капіталу, його рухомість, призводить до того, що традиційна просторова

форма власності поступається володінню, як формі рухомого майна. Це призводить до тотальної комерціалізації та капіталізації, врешті решт, всіх сфер життя та тріумфу приватного інтересу.

Публічне в такій атомарній моделі суспільства, стає сумарним вектором приватних інтересів аж до простого бухгалтерського сенсу цього вислову. Тобто публічне є похідним від приватного, але балансується “публічним застосуванням розуму”. Блиск нових форм публічності, що приховує приватні інтереси, втілюється в таких новоєвропейських формах соціального як різноманітні форми публічного письма, преса, кафе, театр, університет тощо. Соціальне в такій гобсовській моделі, стає сферою взаємодії держави-Левіафана, що ґрунтується на “розумному договорі” та обмежує “природний стан війни всіх проти всіх” для суб’єктів, які керуються лише власними інтересами, тобто балансом між публічним. Звідси впливає сфера інтимного - потаємного, внутрішнє суб’єктивного життя людини, яке не підкорене ні тоталітарності держави, ані комерційному інтересу приватного. Якщо у Р. Сеннета приватне часто ототожнюється з інтимним, то для Г. Арендт ці сфери мають протилежні принципи.

Виправдання форми публічного в новоєвропейську добу здійснюється Юргеном Габермасом. Античну форму публічності він ототожнює не лише з агорою, але й з античним театром та стадіоном. Ці плебейські форми публічності мають надмірно емоційний характер. Ю. Габермас, аналізуючи генезис буржуазної публічності, визначав її як сферу, де приватні особи збираються разом для раціонально-критичного дискурсу [1, с.71]. За Габермасом, «під публічним треба розуміти те, що завжди присутнє та доступне зору, циркулює без обмежень у соціальному дискурсі» [1, с.1-2]. Ця традиція осмислення йде від класичного кантівського поступлату “публічного застосування розуму”, на засадах якого ґрунтуються базові інституційні сфери

Модерну, такі як політика, право, освіта. А також відповідні дискурси. Особливу роль в функціонуванні новоевропейського простору відкритості відіграє література, преса, публіцистика. Громадянська сім'я виступає в такому контексті корелятом "інституціонування співмірної з публікою приватності". Приватна автономність знаходить реалізацію в контексті права та лібералізованої моделі ринку. Такий ракурс дослідження публічності є критично важливим для функціонування демократії та "генези громадянської відкритості". Їх занепад Габермас пов'язує з трансформацією сучасних засобів масової інформації, які підміняють раціональне обговорення маніпуляцією.

Для деяких авторів приватність виступає як захисний механізм проти маніпулювання масовою свідомістю, яка колонізує сферу публічності. Так А. Етціоні у своїй праці «The Limits of Privacy» пропонує розглядати приватність як «соціальну ліцензію», яка дозволяє індивіду виводити певні аспекти свого життя з-під суспільного та державного контролю [7, с.196]. Однак у сучасному цифровому світі ця ліцензія стає дедалі більш вразливою.

Концептуалізацію сучасних цифрових трансформацій можна розглянути в оптиці "капіталізму стеження", ключовою теоретицею якого є Шюшана Зубофф, американська дослідниця з київським походженням. Ще у 1988 році у праці "В епоху розумної машини" вона довела, що автоматизація не лише заміщує людську працю, а й "інформатизує" її, створюючи нові масиви даних. Її нова робота "Епоха капіталізму стеження" (2019) розвиває ці ідеї, аналізуючи бізнес-модель Google як фундамент нової економічної логіки [10, с.125]. Зазначені роботи додають новий матеріал для прояснення понять публічності та приватності, які були базовими у низці фундаментальних досліджень. Концепція капіталізму стеження розкриває їхні постсучасні характеристики, привносить нові акценти у вивчення історії становлення та сучасний кризовий стан.

Якщо для класичного Модерну було характерним намагання розмежувати приватну автономію особистості та публічну арену її самореалізації, то сучасність демонструє «колонізацію» цих сфер новими структурними трансформаціями. Ключовим фактором останніх цих сфер став перехід до нової економічної моделі.

Якщо раніше системи ідентифікації та обліку громадян були виключною прерогативою державних інституцій, то сучасна тенденція свідчить про делегування цих функцій приватним технологічним корпораціям. У межах концепції «капіталізму стеження» Шошани Зубофф (2019) спостерігається концентрація величезних масивів поведінкових даних у руках приватного сектору. Завдяки швидкому впровадженню складного програмного забезпечення, ці компанії здійснюють обробку інформації з метою комерціалізації, часто ігноруючи принципи прозорості, суспільного нагляду та згоди суб'єктів даних [6, с.391].

Дослідження професорки Шошани Зубофф базується на глибокому аналізі таких інтернет-корпорацій як Google, Facebook тощо. Це дозволило авторці концептуалізувати поняття «капіталізму стеження», пояснивши феноменальну капіталізацію технологічних гігантів не просто через інновації, а через системну експлуатацію поведінкових даних користувачів. Зубофф доводить, що приватний досвід людини став безкоштовною сировиною, яка переробляється в прогнози поведінки. Таким чином, межа приватності порушується не випадково, а внаслідок цілеспрямованої логіки накопичення капіталу [11, с.13].

Перехід до цифрових технологій передоплати формує «мережеві інтерактивні середовища», що спричиняють матеріальну та інформаційну ізоляцію особистості. За Шошаною Зубофф, ця логіка «капіталізму стеження» трансформує вилучені дані в інструмент проактивного маніпулювання

поведінкою. У цій парадигмі мобільність людей стає залежною від мобільності даних, оскільки програмне забезпечення безпосередньо структурує просторовість повсякденного життя [5, с.430].

Для розуміння механізмів цієї трансформації варто розглянути більш детально секрети прибутковості Google, злету та падіння компанії, а також чинники, з якими ці моменти були пов'язані. Еволюція Google демонструє шлях від ідеалістичної пошукової системи до глобальної структури, що винайшла метод видобутку «поведінкового надлишку». Злету компанії були безпосередньо пов'язані з її здатністю монетизувати дані, які раніше вважалися «цифровим сміттям».

Застосовуючи метод case-based reconstruction еволюції Google у поєднанні з критичним дискурс-аналізом, у статті ідентифіковано «механізм» капіталізму стеження як системну екстракцію «поведінкового надлишку». Цей механізм розпізнається у практиках платформ за ознаками перетворення «цифрового сміття» на прогностичні продукти, що маркує перехід компанії від ідеалістичного пошуку до глобальної інструменталізації приватного досвіду. Дослідження доводить, що прибутковість корпорації безпосередньо корелює з легалізацією експропріації інтимності через алгоритмічне моделювання поведінки та правову симуляцію згоди.

Шошана Зубофф показує, що засновник Facebook Марк Цукерберг у 2007 році запустив Veason, позиціонуючи програму «як новий спосіб соціального поширення інформації». Саме Veason надав дозвіл відслідковувати користувачів в Інтернеті для рекламодавців Facebook розкриваючи їх особисті покупки у мережі без дозволу[11, с.47].

Громадськість була вкрай невдоволена діями корпорації, яка не лише запровадила онлайн-стеження, а й маніпулювала правом користувачів самостійно керувати поширенням особистої інформації. Впровадження

стратегій системного цифрового моніторингу викликало ґрунтовну наукову критику щодо порушення балансу між корпоративними інтересами та індивідуальною автономією. Ш. Зубофф концептуалізує цей процес як «автоматизоване позбавлення власності» (automated dispossession), за якого механізми вилучення поведінкового надлишку фактично нівелюють право суб'єкта на інформаційну самодетермінацію [11, с.100]. Хоча засновник Facebook Марк Цукерберг був змушений закрити програму під тиском критики, вже до 2010 року він публічно проголосив конфіденційність застарілим концептом, що більше не є соціальною нормою. Згодом він схвально відгукнувся про пом'якшення політики приватності компанії, видаючи це корисливе твердження за відображення нових суспільних реалій.

Таким чином, кейси Gmail та Veason стали прецедентами, які підтвердили тезу Ю. Габермаса про колонізацію життєсвіту: приватні акти (листування, покупки) були примусово інтегровані в систему ринкового обміну, ставши частиною «публічного» товарного обороту даних. Ця експансія алгоритмічного спостереження у сферу інтимного не лише руйнує приватність, а й фундаментально змінює якість самої публічної сфери, роблячи суб'єкта пасивним об'єктом маніпуляцій. Якщо для Г. Арендт капіталізація повністю захопила в Новий час сферу приватного, зруйнувавши баланс власності й володіння, то за добу цифровізації — у формі капіталізму стеження, яку Ш. Зубофф називає “третьою модерністю”, — відбувається капіталізація сфери приватності та інтимності, яка остаточно руйнує баланс публічного та приватного “високого Модерну” (Е. Гідденс) [15, с.188]. Нарцисична гіперболізація приватного, яка загрожувала “падінням публічної людини”, на думку Р. Сеннета, опиняється під тотальним стеженням і обертається симуляцією потаємних бажань індивідуалізованого суб'єкту.

Процес деградації активної публічності, що сьогодні розгортається у цифровому середовищі, був передбачений ще у класичних дослідженнях міського простору. Зокрема, Річард Сенет, один з провідних дослідників сучасного міста, ще в перших своїх працях 70-х років наголошував на поступовому згортанні міського публічного простору. Навіть у плануванні сучасних західних міст, наголошує він, є щось таке, що не дає людині можливості реалізувати себе в соціальному просторі міста, робить її пасивною та неспівчутливою [2, с.50]. У цифровій реальності ця «пасивність» набуває форми добровільної відмови від суверенітету в обмін на зручність сервісів. Така пасивність руйнує саму ідею про моральну відповідальність людини, яка вимагає складної, глибинної роботи над собою.

Ця ситуація є практичним підтвердженням глибшої юридичної проблеми — деградації інституту договору. Правовий аналіз цього явища, що базується на роботах Маргарет Радін (2012) та Ненсі Кім (2013), вказує на те, що сучасні цифрові угоди часто стають лише формальністю, яка позбавляє користувача реальної можливості контролювати власні дані та захищати свою приватність. На сьогоднішній день більшість з нас розуміє що існують так би мовити «онлайнові» контракти, до них належать угоди про умови використання, умови надання послуг тощо [13, с.256].

Більшість досліджень доводить що велика кількість людей не читаючи угод натискає на полі з написом «Я згоден». Як зазначають науковці, ці угоди навмисно складають надмірно довгими розраховуючи на те що суспільству забракне часу та бажання на прочитання цифрового документу такого об'єму, оскільки вони ставлять суб'єкта в умови, де обсяг і складність тексту роблять його прочитання фізично неможливим, а відмова від угоди означає повну соціальну чи професійну ізоляцію від необхідних цифрових сервісів.

Розвиваючи цю думку, правознавець Маргарет Радін аналізує природу сучасних цифрових «контрактів» крізь призму абсурду, порівнюючи їх із логікою «Аліси в Країні Чудес» [10, с.13]. Вона стверджує, що фундаментальні поняття «угоди» та «обіцянки», які з римських часів були наріжними каменями інституту договору, сьогодні деградували до статусу порожнього «талісманського» сигналу. Цей сигнал слугує лише для того, щоб продемонструвати волю корпорації, яка впроваджує шаблонний договір, нав'язати користувачеві певні зобов'язання.

Радін визначає цей феномен як «приватний емінент-домен» — фактичне одностороннє привласнення прав без реальної згоди суб'єкта. На її думку, такі практики становлять моральну та демократичну загрозу, оскільки спричиняють деградацію верховенства права. Це збочення юридичної системи дозволяє корпораціям переписувати права користувачів, здобуті через демократичні процеси, підміняючи їх власною системою правил, яку фірма прагне нав'язати суспільству [8, с.15-16]. Таким чином, можна зазначити, що сфера відкритості деградує не лише в практиках симуляції вільного та раціонального обговорення політичної сфери, але підривається базова настанова Модерну “розумність договору” у формі симуляції правової сфери.

Така ситуація кардинально суперечить початковим очікуванням від технологічного прогресу. Станом на 2000 рік фундаментальне бачення цифрового майбутнього ґрунтувалося на непорушному праві суверенної особи на конфіденційність. Передбачалося, що будь-яка інформація, переведена людиною у цифровий формат, залишатиметься під її повним контролем: лише вона мала володіти знаннями, видобутими з цих даних, і одноосібно вирішувати, як їх застосовувати.

Проте сьогодні ці засадничі права — на приватність, знання та власну волю — виявилися маніпульованими внаслідок агресивної ринкової експансії.

Нова комерційна логіка висунула односторонні претензії на чужий життєвий досвід і знання, що з нього впливають, фактично позбавивши людей суверенітету. Така радикальна зміна парадигми змушує нас замислитися: що цей злам означає для майбутніх поколінь, стійкості демократичних інститутів та самої здатності людини залишатися вільною в цифрову епоху? Відповіддю на ці виклики є дослідження природи «капіталізму стеження» — комерційного проекту, який спричинив занепад початкових цифрових ілюзій і перетворив мережу на інструмент тотальної експлуатації людського досвіду.

Таким чином, те, що Ю. Габермас називав «колонізацією життєсвіту», отримує своє завершене юридичне оформлення. Через непрозорі умови та абсурдні за своєю суттю угоди, приватна сфера особистості перестає належати їй за правом, стаючи власністю корпоративних алгоритмів.

Для обґрунтування цієї тези дослідниця звертається до концепції географа Девіда Гарві про «накопичення шляхом позбавлення власності»: «Накопичення шляхом позбавлення власності – це вивільнення набору активів... за дуже низькою (а в деяких випадках нульовою) вартістю [14, с.253]. Надмірно накопичений капітал може захопити такі активи і негайно перетворити їх на вигідне використання». Він додає, що підприємці, які сповнені рішучості «приєднатися до системи» та користуватися «вигодами від накопичення капіталу», часто є тими, хто веде цей процес позбавлення власності на нові, незахищені території [12, с.99]. У такий спосіб приватний досвід індивіда примусово відчужується, що призводить до стирання базових прав особистості та створює фундаментальні загрози для людської гідності й демократичного устрою.

Зрештою, вилучений надлишок переходить у повну приватну власність корпорацій і спрямовується у складні технологічні цикли «машинного інтелекту». Саме там сира поведінкова сировина проходить фінальну стадію

обробки, перетворюючись на високоточні “прогностичні продукти”(prediction products), здатні передбачати та моделювати майбутні дії користувачів. Ці продукти не просто описують нашу поведінку, а й формують її, створюючи нові ринки, де товаром виступає сама людська індивідуальність.

Саме так інструменталізована конфіденційність набула інституційного характеру: вона закріпилася у політиках і практиках, що регулюють практично всі аспекти діяльності Google — як у публічному вимірі, так і у внутрішніх процесах. Проте за фасадом цих офіційних протоколів ховалася складна система маніпуляцій, спрямована на те, щоб реальні механізми видобутку даних залишалися невидимими для пересічного користувача.

Висновки. На основі проведеного дослідження сформульовано такі підсумкові твердження:

1. Обґрунтовано, що сфери публічного та приватного є динамічним балансом, який зазнав радикальної трансформації: від античного домінування полісного начала та новоевропейського «публічного застосування розуму» до сучасної деградації обох структурних елементів під тиском цифрового інструменталізму.
2. Встановлено, що в умовах «капіталізму стеження» виникає нова логіка накопичення капіталу, де приватний людський досвід через вилучення «поведінкового надлишку» та створення «прогностичних продуктів» перетворюється на безкоштовну сировину для глобальних технологічних корпорацій.
3. Показано, що занепад «людини приватної» розгортається у двох вимірах: через правову симуляцію згоди (механізми *wrap contracts*), що легітимізує технологічну експропріацію інтимності, та через алгоритмічну детермінацію, яка підпорядковує внутрішній світ суб'єкта логіці поведінкового прогнозування.

4. Доведено, що головною загрозою виявлених тенденцій є втрата індивідуального суверенітету та моральної відповідальності, оскільки право ухвалювати рішення непомітно переходить від людини до алгоритмічних систем, що робить традиційні ліберальні стратегії захисту приватності неієвими.

Межі дослідження. Дана робота має виключно теоретико-методологічний характер і зосереджена на філософсько-антропологічному аналізі концептуальних засад капіталізму стеження. Дослідження обмежене аналізом інтелектуальної традиції Модерну (Арендт, Сеннет, Габермас) та критичної теорії (Зубофф) без залучення методів емпіричного тестування, таких як соціологічні опитування користувачів або кількісний аналіз великих даних (*Big Data*).

Напрями подальших досліджень. Перспективним вбачається перехід від загальнотеоретичного аналізу до порівняльного дослідження конкретних правових режимів захисту даних, зокрема зіставлення європейської (GDPR) та американської моделей регулювання. Подальшої розробки потребують питання інституційних моделей протидії цифровому інструменталізму та пошук нових етичних стандартів «цифрового суверенітету», які б враховували надзвичайну адаптивність сучасних систем стеження.

Список використаних джерел:

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / пер. з нім. А. Онішко. — Львів : Літопис, 2000. — 304 с.
2. Поляруш Б. Трансформація публічного простору сучасного міста // Вісник Львівського університету. Серія філософські науки. — 2017. — Вип. 19. — С. 48–55. — URL:

<https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/ilos/article/viewFile/7767/7739>
(дата звернення: 26.01.2026).

3. Arendt H. *The Human Condition*. — Chicago : University of Chicago Press, 1958. — 332 p.
4. Arendt H. *The Polis and the Household // The Human Condition*. — 2nd ed. — Chicago : University of Chicago Press, 1998. — P. 28–37.
5. Bennani-Taylor S. Financial Circuits of Im/mobility: Constraining, Confining, and Coercing Asylum Seekers Through Prepayment Technology // *Surveillance & Society*. — 2025. — Vol. 23, no. 4. — P. 428–445. — URL: <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/18232/12968> (дата звернення: 26.01.2026).
6. Berg U. D., Sánchez Boe C., Byler D. Guest Editors' Introduction to the Special Issue: Global Futures of Digital Confinement // *Surveillance & Society*. — 2025. — Vol. 23, no. 4. — P. 391–397. — URL: <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/20096/12965> (дата звернення: 26.01.2026).
7. Etzioni A. *The Limits of Privacy*. — New York : Basic Books, 1999. — 280 p.
8. Radin M. J. *Boilerplate: The Fine Print, Vanishing Rights, and the Rule of Law*. — Princeton, N.J. : Princeton University Press, 2013. — 339 p.
9. Riesman D., Glazer N., Denney R. *The Lonely Crowd: A Study of the Changing American Character*. New Haven : Yale University Press, 2020. 376 p.
10. Sennett R. *The Fall of Public Man*. — New York : Alfred A. Knopf, 1977. — 373 p.
11. Zuboff S. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. — New York : PublicAffairs, 2019. — 704 p.

12. Kim N. S. *Wrap Contracts: Foundations and Ramifications*. — Oxford : Oxford University Press, 2013. — 256 p.
13. Harvey D. *The New Imperialism*. — Oxford : Oxford University Press, 2003. — 253 p.
14. Zuboff S. *In the Age of the Smart Machine: The Future of Work and Power*. — New York : Basic Books, 1988. — 400 p.
15. Giddens A. *The Consequences of Modernity*. — Stanford : Stanford University Press, 1990. — 188 p.